

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Політологія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

№8 за темою «Політична глобалізація»

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. №8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 р. №2

Розробник:**Розробник:**

Професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, кандидат
історичних наук, старший науковий співробітник Надія ДЕМИДЕНКО

Рецензент:

Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, доктор
історичних наук, професор Юрій ОСАДЧИЙ

ТЕМА №8 ПОЛІТИЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

План лекції:

1. Сутність політичної глобалізації.
2. Глобальні проблеми сучасності.

Рекомендована література :

Основна :

1. Воронянський О.В. Політологія. Підручник. 2017. 179 с. URI:<https://www.academia.edu/39548408/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
2. Гелей С. Д. Політологія : навчальний посібн. 9-те вид., переробл. і доп. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. 370 с. URI:<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-56.html>
3. Гетьманчук П., Грицук В.К. Політологія. Навчальний посібник. К. : Основи, 2010. 415 с. URI:<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-155.html>
4. Політологія. Лекційний матеріал. Мультимедійний навчальний підручник. Національна академія внутрішніх справ. Кафедра філософії права та юридичної логіки. К., 2021. 203 с. URI:[https://arm.naiu.kiev.ua/books/politolog\(2018-11-14\)/lec/lec1.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/politolog(2018-11-14)/lec/lec1.html)
5. Політологія. Навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях). За наук. Редакції проф. Бліхара. Львів. ПП Арсенал. 2018. 540. URI:http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1854/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_29_10_2018.pdf

Додаткова :

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. З англ. перекл. Олена Фешовець. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 145 с. URI: <https://www.google.com/search?client=firefox-b->
2. Політологія. Навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях). За наук. Редакції проф. Бліхара. Львів. ПП Арсенал . 2018. 540. URI:http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1854/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_29_10_2018.pdf
3. Політологія. Тематичний словник. Мультимедійний навчальний підручник. Національна академія внутрішніх справ. Кафедра філософії права та юридичної логіки. К., 2021. 203 с. [https://arm.naiu.kiev.ua/books/politolog\(2018-11-14\)/inf/slovnyk.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/politolog(2018-11-14)/inf/slovnyk.html).
4. Смолій В., Якубова Л. Історичний контекст формування проекту руский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі (Аналітична записка) / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 2018. 144 с. URI:<file:///D:/Documents/Downloads/0013907-1.pdf>

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Національна парламентська бібліотека України. [сайт].
URL:<http://www.nplu.org/>
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. [сайт].
URL:<http://www.nbuv.gov.ua>

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

1. Сутність політичної глобалізації.

Трансформації, які нині відбуваються чи не в усіх сферах суспільного життя, набули глобальний та стрімкий характер. Даний процес привертає увагу науковців з точки зору виявлення закономірностей та базових принципів нових змін.

Відзначаючи такий характер змін, американський політолог Г. Кіссінджер зауважує, що світовий порядок та його складові ніколи ще не змінювались так швидко, глобально і глибоко. Якісно новий рівень сучасної дійсності дає підстави розглядати його як перехідний період до багатомірного світу третього тисячоліття. Тенденції переходу до цього нового ступеня розвитку очевидні вже сьогодні.

Більшість дослідників особливо наполягають на тому, що наприкінці ХХ сторіччя світ переживав такий період якісних змін, які кардинально трансформували економічну, політичну, соціальну та інші системи світу.

Нова модель глобального устрою, що дістала назву «концепція багатомірності» виходить з того, що світ різноманітний не тільки в своїх проявах, а й у фундаментальних основах. Багатомірність властива рівням матеріальної, суспільної та духовної організації світу, а також - стадіям розвитку. Загальна тенденція розвитку суспільства, його підсистем - соціальної, економічної, політичної - в переході від небагатомірних форм до багатомірних. Перехід до багатомірного світу може бути простежений у тенденціях поступової еволюції до становлення поліцентричного світу. Поліцентрична модель за своєю суттю багатомірна. Поліцентризм як домінуючий порядок у взаємовідносинах геополітичних центрів сили можливий там і тоді, де й коли за всіх суперечностей і конфліктів, які виникають між центрами сили, домінують не сили конфронтації, а сили співробітництва та партнерства.

У новій сучасній економіці розвиваються дві стратегічні тенденції, що претендують на панування в новому світі, а саме: інформаційна (або оптимізаційна), яка заснована на фінансово-правовому регулюванні світової економіки, довгостроковому перерозподілі ресурсів і пов'язана з інститутом транснаціональних корпорацій (ТНК), та інноваційна, яка спирається на творчий потенціал людини. Суть останньої - одержання нових знань та якісні зміни штучного середовища проживання людства. Справді, базисом підприємств нової економіки поступово стають не основні фонди і навіть не управлінський ресурс, а людський капітал, і все частіше - деяка критична кількість творчих особистостей, від присутності яких значною мірою залежить

доля великих організацій.

Розвиток людини як найвищої соціальної цінності, підвищення якості людського життя є одним із пріоритетів глобального сталого розвитку. На перший план виходять такі глобальні проблеми соціальної якості життя, як освіта, професійна підготовка, здоров'я, безпека людини, боротьба з організованою злочинністю, з тіньовою економікою, можливості розвитку народного підприємництва. Значно зростає роль і місце інтелектуальної та гуманітарної глобальної інтеграції.

Зазначаючи сутність поняття, американський соціолог М. Уотерс пропонує таке визначення глобалізації: глобалізація - це «соціальний процес, в якому обмеження, що їх накладає географія на соціальний та культурний устрій, послаблюються, і люди це розуміють». Й справді, географічні, культурні, економічні кордони поступово зникають, поступаючись новому, універсальному глобальному простору. В умовах глобалізації стає безальтернативним визнання того, що політика солідарних зусиль для досягнення сталого розвитку повинна змінити силову конфронтацію як на міжнародній арені, так і в сфері внутрішнього соціального життя. Ось чому більшість держав переходять до створення та правового функціонування соціальної держави, до проведення соціально орієнтованої політики.

Тепер у центрі нового світогляду в умовах глобалізації, покликаної забезпечити соціальне ефективне освоєння світу, є вже не просто людина з абстрактною гуманістичною системою цінностей, а все людство з конкретною системою нагальних матеріальних та духовних потреб. Сучасний стан науки і технологій за існуючих ресурсів планети дають можливість забезпечити належний для людини рівень споживання для всього населення Землі, який у 2-3 рази перевищить нинішній. Проте слід пам'ятати, що метою глобального сталого розвитку має бути не матеріальне виробництво і споживання, а розвиток інтелектуально-духовної сфери. «Нова глобальна цивілізація повинна стати цивілізацією самообмеження для багатьох народів, і цивілізацією нової, не матеріальної, а духовної якості життя».

У сучасній економіці головним джерелом прибутку, що забезпечує успіх у конкурентній боротьбі, є творчий та інтелектуальний потенціал людини. Освіта та професійна підготовка, вміння в повному обсязі використовувати свої знання набувають особливого значення в умовах глобалізації.

У пошуках оптимального балансу між ринком, державою та суспільством розробляються нові концепції, серед яких можна виділити концепції «третього шляху», про яку йшлося на Конференції глав держав та урядів найбільших країн Америки та Європи. Відповідно до концепції, держави повинні нарощувати інвестиції в «людський капітал», різнобічно підтримуючи сферу науки та освіти. Тобто на порядок денний висувається пріоритетність знань, професійної підготовки, наукових пошуків. За умов глобалізації людина, її інтелектуальний потенціал постають у центрі розвитку.

Глобалізація має об'єктивний характер, але не однозначний, не односпрямований, не універсальний. Із розвитком процесів глобалізації поряд з

факторами концентрації діють фактори розпорошування. В одних сферах посилюється однорідність, наприклад, в економіці, інформаційно-комунікативній сфері. У цих сферах глобалізація є безальтернативною. В інших - культурі, соціальній сфері - поряд з процесами глобалізації існують інші альтернативи й варіанти, ці сфери є різнорідними.

Навіть в економічній сфері в рамках глобальної, але ще не універсальної світової економіки вимальовуються контури її спеціалізованих елементів: великих територій, об'єднаних культурно-історичним корінням, стилем господарської діяльності, загальними соціально-економічними факторами і стратегічними цілями. Не слід розуміти, що глобалізація призведе до загальної уніфікації. Навіть глобальне управління, що поступово формується в деяких сферах, при цьому зовсім не передбачає тотальної уніфікації соціального, економічного та культурного життя. Глобалізація не виключає, а припускає збереження національних особливостей. На цьому наполягає і професор П. Дракер у книзі «Майбутнє, яке вже прийшло», вважаючи, що економічне зростання на сучасному етапі відбувається за рахунок швидкого і тривалого зростання ефективності. А ефективність будь-якої економіки - це насамперед продуктивність знань та продуктивність праці робітників, які володіють знаннями.

Економічна інтеграція в Європі була першою сходинкою інтеграційних процесів у світі. Як відомо, економічна сфера тісно пов'язана з соціальною, і характер цих зв'язків досить складний. Точаться дискусії щодо соціальних наслідків економічної інтеграції. Проте наприкінці ХХ століття стало очевидним, що успіхи або невдачі інтеграційних процесів значною мірою залежать і від того, як розв'язуються соціальні проблеми - і традиційні, й нові, породжені інтеграцією. Крім того, змінився загальний характер взаємодії між економічними інтересами та соціальним розвитком у рамках ЄС. Якщо раніше існував дисбаланс прямих і зворотних зв'язків, то на сучасному етапі - це більш органічна взаємодія, в якій не можна знехтувати ні економічним, ні «соціальним».

Загальною тенденцією нового етапу стало посилення координації та гармонізації регулюючої діяльності національних урядів майже в усіх сферах економічного та соціального життя. Вперше соціальну політику включено до переліку основних напрямів діяльності на рівні ЄС.

Європейські вчені розробили нову модель економічного й політичного менеджменту, яку назвали моделлю «правильного уряду». Англійський економіст Р. Арчер у книзі «Ринки і правильний уряд. Шлях уперед до економічного і соціального розвитку» зауважує, що ця модель має на меті встановлення органічно пов'язаних відносин між ринковою економікою, державою та громадянським суспільством. Мається на увазі створення «віртуозного кола: від державної влади до економіки через громадянське суспільство і від економіки до громадянського суспільства через державну владу». Така модель передбачає існування тристороннього партнерства, побудованого на розумінні того, що розвиток інноваційної економіки та

ефективна діяльність уряду залежать від кваліфікованого, поінформованого електорату, який може приймати виважені рішення і робити свій вибір. Ось чому освіта в наш час набуває особливо важливого значення. Кваліфікаційний та освітній рівень населення визначає межі економічного зростання і сучасних демократій.

Переваги нової моделі виявляються також і в тому, що вона має інтеграційний характер і є конструктивною, оскільки не тільки розглядає соціальні, політичні та економічні фактори як одне ціле, а й пропонує спосіб позитивного співробітництва. Модель «правильного уряду» дістала підтримку Ради Європи та інших міжнародних організацій як можливий орієнтир у перспективних напрямках соціального розвитку.

Основні напрями діяльності Європейського Союзу в соціальній сфері можна згрупувати у три блоки:

1) сприяння розв'язанню специфічних соціальних проблем, які негативно впливають на стан окремих категорій населення, а саме-жінок, молоді, літніх людей, непрацездатних та інших, або тих, хто працює в деяких галузях економіки (сільське господарство, рибальство, транспорт тощо);

2) сприяння поліпшенню охорони праці та здоров'я, підвищенню якості життя;

3) сприяння поступовому зближенню національних соціальних систем шляхом розробки загальних соціальних нормативів, які будуть включені до правових норм ЄС і законодавств країн-членів.

Як зазначалося в документах Європейського Союзу, сучасний підхід має за мету не гармонізацію національних систем соціального захисту, а ефективну координацію цих систем у рамках Союзу.

Перспективи подальшого розвитку соціальної політики ЄС можна оцінити як неоднозначні. Зокрема, російський учений Ю. Борко вважає їх досить невизначеними. Невідомо, як розвиватиметься світова кон'юнктура; перехід до єдиної валюти пов'язаний з труднощами, які можуть вплинути на соціальну сферу; ЄС треба подолати негативну динаміку суперництва зі США та Японією; у світі відбуваються несприятливі демографічні процеси, прогресуюче старіння населення, низький рівень народжуваності; зростання імміграції з неєвропейських країн; політика розширення Європейського Союзу і соціальна ціна прийняття нових членів, яка не може не бути досить значною.

За умов зростання масштабів глобалізації, прискорення її процесів і поглиблення регіональної та глобальної інтеграції паралельно з цим інтенсивно розвиваються процеси як сучасної цивілізаційної диференціації, так і глобальної дезінтеграції. Водночас триває деградація десятків країн світу.

Як уже зазначалось, сучасний новий світ має сталий, але нерівноважний характер. Однак такий світовий порядок водночас є досить вразливим. На думку деяких учених, в умовах загальної нестабільності світу, зростання важливих для людства видів ризику, перманентної невірноваженості нового економічного середовища підвищується можливість зростання суперництва як прихованого, так і все відкритішого, нових історичних проектів, міжнародних

систем та соціальних мотивацій. З часом таке суперництво може стати джерелом колізій не менш значущих, ніж традиційні форми конфліктів між країнами та народами.

Тому в умовах глобалізації, зокрема глобалізації процесів соціального розвитку, особливо важливого значення набуває створення перспективної соціальної стратегії, яка відповідала б масштабу та характеру нових змін у світі. Значний крок у цьому напрямку зроблено на Всесвітньому екологічному форумі в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) - Конференція ООН з проблем охорони навколишнього середовища і розвитку, де було проголошено концепцію та принципи сталого розвитку в документі «Порядок денний на ХХІ століття».

Глобалізація повинна служити соціальному прогресу - зростанню зайнятості, скороченню безробіття, ліквідації бідності. Для цього необхідно надати їй процесам соціальну спрямованість, зробити наголос на подоланні нерівності, злиднів, сприяти розвитку, соціальній захищеності та підвищенню якості життя людини.

Багато науковців вважають, що економічне зростання можливе шляхом скорочення соціальних програм. Деякі висловлюють занепокоєння масштабами негативних соціальних наслідків тих перетворень, що супроводжують інтеграційні процеси. Справді, в більшості країн-членів ЄС у другій половині 90-х років відбувалося скорочення бюджетних витрат, зокрема соціальних, значне зростання безробіття, стримування збільшення заробітної, плати. За даними статистики, частка соціальних витрат ВВП за 1993-1997 роки зменшилася в 10 країнах - членах ЄС, в 1 - не змінилася, в 4 - збільшилася. Проте наприкінці ХХ століття стало очевидним, що успіхи або невдачі інтеграційних процесів значною мірою залежать і від того, як розв'язуються соціальні проблеми». Тому конче необхідно вибудовувати глобальну політику з урахуванням перш за все соціального благополуччя – в умовах глобалізації, зокрема глобалізації процесів соціального розвитку, особливо важливого значення набуває створення перспективної соціальної стратегії, яка відповідала б масштабу та характеру нових змін у світі.

Таким чином, для того, щоб глобальне регулювання було ефективним, мають сформуватися загальні цінності, стандарти і позиції. Основні цінності — свобода, справедливість, рівність, толерантність, що лежать в основі статуту ООН і Загальної декларації прав людини, мають стати наріжним каменем глобального регулювання в соціальній сфері та керівними принципами процесу глобалізації з людським обличчям.

В цілому можна зазначити, що внаслідок змін у глобальній економіці в останню чверть минулого століття реальний валовий світовий продукт, що визначає сукупний обсяг економічної діяльності всіх людей в усіх країнах, більш ніж подвоївся. При цьому якість життя більшої частини населення світу покращилася внаслідок зростання доходів на душу населення, збільшення тривалості життя і підвищення рівня освіти.

На сучасному етапі розвитку процесу глобалізації досягнення соціальних цілей можливе лише за умови спільних і погоджених дій ряду міжнародних

організацій. Глобальне управління в сучасних умовах набирає розвитку, але відбувається незбалансовано і має свої особливості. Слід зазначити, що нинішній підхід до регулювання глобальних процесів має ряд недоліків:

- обмеженість проблемами економічного зростання і фінансової стабільності і відсутність уваги до проблем людини, таких як глобальна бідність, зростання нерівності між країнами і всередині країн, ізоляція неіснуючих людей в бідних країнах, порушення прав людини;
- географічна незбалансованість, за якої домінуюче становище займають найсильніші в економічному відношенні країни;
- багатосторонні угоди сприяли створенню глобальних ринків без врахування їх впливу на розвиток людини і динаміку бідності;
- структури і процеси прийняття на глобальному рівні не є представницькими.
- найважливіші економічні структури — Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Всесвітня торгова організація — знаходяться під впливом великих і багатих країн, а бідні країни практично не мають впливу і можливостей, оскільки не входять до цих організацій;
- відсутні механізми, що мають забезпечити обов'язковість дотримання моральних стандартів і прав людини корпораціями і фірмами, а не лише урядами.

Сучасна глобалізація стимулює відкриття національних кордонів для міжнародної торгівлі, потоків капіталу та інформації, а тому більш вагомими успіхи досягнуті в розробці норм, стандартів, політики та інститутів в інтересах відкриття глобальних ринків, ніж в інтересах людей і захисту їхніх прав. Уже назріла необхідність ввести такі норми і в гуманітарну сферу.

Принципи розвитку людського потенціалу і соціального захисту мають бути включені до теорії і практики глобального регулювання. В умовах швидкого розвитку глобалізації необхідно фундаментально переглянути політику і систему глобального регулювання. Серед основних пріоритетів слід виділити такі:

- будувати міжнародну політику і практику навколо проблем людини і прав людини;
- охороняти безпеку людини і зменшити її вразливість в усьому світі;
- зменшити нерівність, ліквідувати її прояви всередині країн і між країнами;
- збільшити рівноправність в процесі переговорів і в структурах міжнародного регулювання;
- формувати нову глобальну архітектуру для XXI ст.

Зрештою люди і нації не сприймуть глобальну взаємозалежність, якщо вони нічого не одержать від неї і вона зробить їх більш вразливими. Фахівці ООН вважають, що глобалізація лише тоді буде сприйматися позитивно, коли вона буде характеризуватися такими поняттями, як:

- етика - менше порушень прав людини і більше поваги до людських цінностей;

- справедливість - менше відмінностей в рівні життя людей в одній країні й в різних країнах;
- інтеграція - зменшення ізоляції народів і країн;
- безпека людини - менше нестабільності в суспільстві та вразливості людини;
- людська безпека - менше вразливості народів і країн;
- стійкий розвиток - менше руйнування і погіршення довкілля.

У зв'язку з розвитком процесу глобалізації і необхідністю вирішення нових проблем, пов'язаних із нею, Україні слід виробити здатність розробляти і проводити політику, яка дозволить гнучко реагувати на економічне середовище в світі, що швидко змінюється, і завдяки цьому забезпечувати стабільний базис соціального добробуту в інтересах усього суспільства.

Соціалізація глобалізації має стати основним принципом розбудови майбутнього світу, де значення людини набуде реального змісту й ваги.

2. Глобальні проблеми сучасності.

Людство постійно розвивається, вдосконалюється. Під час розвитку перед людством постійно виникали складні проблеми, чимало з яких мають глобальний, загально планетарний характер, які порушують інтереси всіх країн і народів. Людство пережило трагедію двох найбільш руйнівних і кровопролитних світових війн. Покінчено з колоніальними імперіями і колоніалізмом; катастрофа тоталітарних режимів відкриває перспективу цивілізаційного єдності світу; науково-технічна революція і новітні технології перетворили матеріально-технічну основу сучасного суспільства; нові засоби праці та побутової техніки; розвиток освіти й відповідної культури.

Сповна вони проявилися у останньої чверті сучасності, межі два століття і навіть тисячоліть. Як сказав Гілберт Кийт Честертон, видатний англійський християнський мислитель, журналіст і письменник кінця XIX - початку XX століть: "Прогрес - батько проблем".

У кожній з держав є свої проблеми. Насамперед, слід визначитися, які проблеми ми можемо називати "глобальними". Глобальний (франц. Global) - загальний, (латів. Globus) - кулю. Виходячи з цього, значення слова "глобальний", можна з'ясувати, як:

- 1) охоплюючий всю земну кулю, всесвітній;
- 2) всебічний, повний, загальний.

Справжнє час - це кордон зміни епох, вступу сучасного світу у якісно нову фазу розвитку. Найхарактерніші риси сучасного світу (мал.1):

- інформаційна революція;
- прискорення модернізаційних процесів;
- "ущільнення" простору;
- прискорення історичного й будь-якого соціального часу;
- кінець біполярного світу (протистояння СРСР);
- зростання впливу східних держав;
- інтеграція (зближення, взаємопроникнення);

- глобалізація (посилення взаємозв'язку, взаємозалежності країн і народів);
- посилення національних культурних цінностей і традицій.

Складні проблеми, виникаючі перед людством, можна вважати глобальними, оскільки :

- по-перше, вони зачіпають все людство, торкаючись інтересів і долі всіх країн, народів та соціальних верств;
- по-друге, глобальні проблеми не визнають кордонів;
- по-третє, призводять до значних збитків економічного та високого соціального характеру, котрий іноді до погрози існування самої цивілізації;
- по-четверте, вимагають широкого міжнародного співробітництва до вирішення цих проблем, бо одна держава, хоч би яким могутнім воно не було, неспроможна розв'язати їх самостійно.

Аж по середині ХХ століття у політичній мові не було поняття "глобальні проблеми" як загальної проблеми світової цивілізації. Виникнення її було викликано цілим комплексом причин, які найрельєфніше проявилися саме цей період. Що таке за причини?

Учені й філософи лише на рівні узагальнень висунули ідеї зв'язок діяльності зі станом біосфери (навколишнє його середовище, що підтримує життя на Землі). Учений В.І. Вернадський у 1944 року висловив думку, що діяльність людини набуває масштаби, порівнянні із міццю природних сил. Це й дозволило йому порушити питання перебудови біосфери в ноосферу (сферу діяльності розуму).

Що породило глобальні проблеми? До цих причин можна вважати і різке зростання чисельності людства, і науково-технічну революцію, і єдину світову інформаційну систему. Перш як з'явитися на Землі, люди, добуваючи собі їжу, не порушували природних законів.

За характером глобальні проблеми різні. До їх числа ставляться, передусім, проблема світу і роззброєння, запобігання нової світової війни; екологічна; демографічна; енергетична; сировинна; продовольча; використання Світового океану; мирне освоєння Космосу; подолання відсталості країн, ліквідація найнебезпечніших захворювань.

Проблема світової термоядерної війни. Пошуки шляхів запобігання світових конфліктів почалися одразу після закінчення Другої світової війни" та перемоги над нацизмом. Тоді ж дійшли рішення та про створення ООН - універсальної міжнародної організації, головна мета якого було розвиток міждержавного Співробітництва та у разі конфлікту між країнами допомогу протиставленим сторонам у врегулюванні спірних питань мирним шляхом.

Особливо реальна загроза початку Третьої світової війни була пов'язана з так званою Карибською кризою 1962 р., викликаною розміщенням радянських ядерних ракет на Кубі. Але криза була вирішена мирним шляхом. Провідними ядерними державами світу було підписано ряд угод про обмеження ядерних озброєнь, і деякі з ядерних держав взяли він зобов'язання припинити ядерні випробування. На рішення урядів вплинули громадське рух боротьби за, і навіть виступи авторитетного міждержавного об'єднання учених.

Дослідники різних країн дійшли одностайної оцінки, що третя світова війна, якщо вона вибухне, стане трагічним фіналом всієї історії людської цивілізації; найбільш згубним наслідком можливого застосування ядерної зброї, і навіть глобальних аварій у результаті використання атомної енергії стане загибель всього живої і наступ "ядерної зими"; 5 відсотків накопичених ядерних запасів цілком достатньо, щоб ввергнути планету в екологічну катастрофу.

Вчені з допомоги наукових моделей переконливо довели, головним наслідком ядерної війни буде екологічна катастрофа, у яких станеться зміна клімату Землі. Останнє може призвести генетичних змін у людської природі й, можливо, до повного вимирання людства. Сьогодні можна буде усвідомити те що ймовірність конфлікту між провідними державами світу набагато менше, ніж раніше. Проте є можливість отримання ядерної зброї у руки тоталітарних реакційних режимів чи в руки окремих терористів. Після подій у Нью-Йорку 11 вересня 2001-го року різко загострилася проблема боротьби з тероризмом.

Проблема подолання екологічної кризи. Проблема є найактуальнішою. Рівень впливу особи на одне довкілля залежить насамперед від технічних озброєності суспільства. Вона була вкрай мала на початкових етапах розвитку людства. Проте з розвитком суспільства, зростанням його продуктивних сил ситуація починає змінюватися кардинально. ХХІ століття - це століття науково-технічного прогресу, пов'язаного з якісно новими стосунками науки, техніки і технології, він колосально збільшує можливі і реальні масштаби впливу суспільства на природу, ставить перед людством низку нових, надзвичайно гострих проблем, насамперед - екологічну.

У процесі своєї господарської діяльності, людина довгий час обіймала позицію споживача, нещадно експлуатуючи природу, вважаючи, що природні запаси є невичерпними. Однією з негативних наслідків людської діяльності стало виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля. Через війну небезпечні життя і здоров'я речовини викидалися у повітря, руйнуючи її, потрапляли у ґрунт. Загрязненню зазнали як повітря і суша, а й води Світового океану. Це призводить як до знищення (вимиранню) цілих видів тварин та рослин, і погіршення генофонду людства.

Сьогодні екологічну ситуацію тощо у світі можна охарактеризувати як близьку до критичної. Серед глобальних екологічних проблем можна назвати такі:

- знищено й продовжують знищуватись тисячі видів рослин та тварин;
- значною мірою винищений лісовий покрив;
- стрімко скорочується наявний запас з корисними копалинами;
- світовий океан як виснажується внаслідок знищення живих організмів, так і перестає бути регулятором природних процесів;
- атмосфера у багатьох місцях забруднена до гранично допустимих розмірів, а чисте повітря стає дефіцитом;
- частково порушений озоновий шар, який від згубного для живого космічного випромінювання;

- забруднення поверхні є спотворювання природних ландшафтів

Для людства стає життєво необхідним зміна самої філософії ставлення до природи. Демографічна проблема стає дедалі важливою для людства. Вона пов'язана з безперервним збільшенням чисельності населення жителів території планети, проте очевидно, що ресурси Землі (передусім продовольчі) обмежені.

Саме числа які живуть планети людей, територіального розміщення акцій і масштабів їхньої господарської діяльності залежать такі найважливіші параметри, як забезпеченість населення ресурсами, стан біосфери Землі.

У водночас, демографічні процеси на межі XX - XXI ст. визначають дві тенденції:

- демографічний "вибух", характеризується різким приростом населення Азії, Африки, Латинська Америка, починаючи з 1960-х років;
- "нульової приріст" населення країнах Західної Європи.

Перша веде до різкого загострення соціально-економічні проблеми у що розвиваються, включаючи голод і неграмотність десятків мільйонів людей. Друга - до різкого старіння населення в розвинених країнах.

Продовольчу проблему також зараховують до глобальних: від недоїдання сьогодні страждає понад 500 млн людина, а вмирає від недоїдання кілька на рік. Лише протягом 40 років сучасності (1950-го по 1990 роки) ситуація інша: населення землі цей час подвоїлася, тоді як світове виробництво збільшилося втричі. Проте наприкінці 80-х - початку 90-х рр. зростання виробництва продуктів почало сповільнюватися, тоді як попит ними продовжував зростати. Останнє пов'язано не тільки зі збільшенням числа жителів планети, але з таким чинником, як підвищення добробуту великий маси людей внаслідок широкої індустріалізації країн, насамперед в Азії. Вважається, що світовий попит продовольства мало зрости до 2020 року на 64%.

Сьогодні розвиток сільського господарства не встигає за змінами у обсязі і структурі світового попиту продовольства. Якщо таку тенденцію не зупинити, то найближчі двоє-трьох десятиліть потреба у продуктах може збільшитися у кілька разів.

Тому коріння цієї проблеми лежить в несправедливому їх перерозподіл і в середині країн, і у світовому масштабі. Те, у сучасному світі люди можуть не доїдати, а тим паче - померти з голоду, явище цілком аморальне, злочинне і не припустиме.

Залишається проблема розриву у рівні економічного розвитку між розвиненими країнами Заходу і країнами "третього світу", більшість з яких були звільнені у другій половині XX в. від колоніальної залежності (проблема "Північ-Південь").

За свідченням прихильників теорії Четвертого світу на планеті існує близько 200 держав і більше 5000 народів. 95 % сучасних держав є багатонаціональними.. Наприклад, в Нігерії проживає 450 народів, в Індії – 380, в Індонезії – 250 народів. Зрозуміло, що народи, які прагнуть незалежності, титульними етносами кваліфікуються як «терористичні». На думку прихильників теорії Четвертого світу, держави, які знищують «малі» народи,

формують фундамент свого майбутнього розпаду.

Взагалі невід'ємним елементом світового геополітичного простору стали нині невизнані держави.

За підрахунками політичних географів у 90-х роках ХХ ст. 27 держав не контролювали повністю свою територію: Ліберія, Сомалі, Судан, Афганістан, Грузія, Молдова, Колумбія і ін.

У 1945-1990 рр. в 41 країні світу були розв'язані громадянські війни, в 15 країнах частина території була окупована іноземними військовими формуваннями.

Геополітична карта Європи характеризується суттєвими змінами у відносинах європейських держав зі своїм стратегічним партнером – Сполученими Штатами Америки.